

Володар Світла: роман

КУПИТИ

У чарівному барвистому світі панує кастовий устрій на релігійній основі. Свавільні й могутні безсмертні небожителі, що нагадують супергероїв із коміксів, безтурботно раюють, тоді як людство застрягло десь на середньовічному рівні, у шорах невігластва й забобонів. Щойно наука підійме голову, паростки технологій безжально викорінюють, бо знання - запорука влади, а владою Небеса ділитися не бажають. Але зухвалий раджа Сіддгартха ще пам'ятає: колись давно, на втраченій далекій батьківщині, було й по-іншому. Він кидає виклик «богам» і розпочинає рух опору, а Небеса проголошують цього «месію» поза законом і намагаються вполювати... У своєму славетному творі Роджер Желязни майстерно обіграє всякі мотиви: божественності й безсмертя, грані між технікою і чарами, розбещення владою, космічної колонізації і навіть транссексуальності, вплітаючи в пишний орнамент ниточки індуїзму й буддизму, іронію і тонкі алюзії. «Володар Світла» - найкращий роман 1968 року за версією премії «Г'юґо». Зануртеся й ви в атмосферу східної казки й індійської філософії, що вуалює класичну фантастику.

РОДЖЕР
ЖЕЛЯЗНИ

ಶಿವಗುರು
ದರ್ಶನ

РОДЖЕР
ЖЕЛЯЗНИ

ਡਿਓਲਾਓਗੁਕਾ
ਟਾਡਿਅਮਾਜਾ

Роджер Желязни
Володар Світла : роман / Роджер Желязни ; пер. з англ. Д. Дьоміна. – Тернопіль :
Видавництво Богдан, 2024. – 320 с.

ISBN 978-966-10-4037-2

© Roger Zelazny, 1967
© Денис Дьомін, переклад, 2024
© Видавництво Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2024

Lord of Light
Roger Zelazny

Друкується з дозволу спадкоємців автора
та їхніх літературних агентів, Zeno Agency Limited
(Великобританія)

Переклад з англійської Дениса Дьоміна

Перекладач дякує за люб'язні консультації д-ру Крістоферові Ковачу.

У чарівному барвистому світі панує кастовий устрій на релігійній основі. Свавільні й могутні безсмертні небожителі, що нагадують супергероїв із коміксів, безтурботно раюють, тоді як людство застрягло десь на середньовічному рівні, у шорах невігластва й забобонів. Щойно наука підійме голову, паростки технологій безжально викорінюють, бо знання — запорука влади, а владою Небеса ділитися не бажають. Але зухвалий раджа Сіддгартха ще пам'ятає: колись давно, на втраченій далекій батьківщині, було й по-іншому. Він кидає виклик «богам» і розпочинає рух опору, а Небеса проголошують цього «месію» поза законом і намагаються вполювати... У своєму славетному творі Роджер Желязни майстерно обіграє всякі мотиви: божественності й безсмертя, грані між технікою і чарами, розбещення владою, космічної колонізації і навіть транссексуальності, вплітаючи в пишний орнамент ниточки індуїзму й буддизму, іронію і тонкі алюзії. «Володар Світла» — найкращий роман 1968 року за версією премії «Г'юґо». Зануртеся й ви в атмосферу східної казки й індійської філософії, що вуалює класичну фантастику.

Розділ перший

Кажуть, за п'ятдесят і три роки від свого визволу він повернувся з Золотої хмари знову прийняти виклик Небес, стати на бій із Законом життя й богами-законодавцями. Щоб він повернувся, молилися послідовники, хоч молити про це й було гріх. Не годиться-бо турбувати молитвою того, хто, хай за яких би обставин, пішов у Нірвану. Однак люди в шафранових рясх благали-таки, щоб Мечник, Манджушрі, удруге з'явився між ними. І, переказують, Бодгісатва почув...

Той, бажання чиї придушені,
незалежний хто є від коріння,
пасовисько чиє — порожнеча,
безприкметна і вільна, —
його путь незбагненна,
мов у птаства на небі.

«Дгаммапада»¹ (93)

Прихильники величали його Магасематман і твердили, що він бог. Сам він, однак, волів відкидати «Мага-» та «-атман»² і називався Семом. Богом себе він ніколи не проголошував — але й не казав, що не бог. За обставин, що склалися, жодне з цих тверджень на користь би не пішло. Мовчання натомість могло б.

Тож його особа лишалася загадковою.

Було це в пору дощів...

Було це в розповні великої сирості...

Було дощовитими днями — піднеслися молитви, породжені не вузлуватими чотками під богомільними пальцями, не обертами млинків³, а величезною молитвомашиною в монастирі Ратрі, богині ночі.

Скеровані вгору високочастотні благання линули в атмосферу й далі, аж у ту золотаву хмару під назвою Божий Міст, що оперізує цілий світ і серед ночі нагадує бронзову райдугу, а в розпалі дня робить сонце з червоного жовтогарячим.

Дехто з ченців мав сумніви в канонічності цього способу молитвувати, проте збудував машину й орудував нею сам Яма-Дгарма⁴, повалений бог із Міста Небесного. Казали, що він-таки свого часу

зробив і ту грізну Шивину громову колісницю — апарат, що ширяв небесами, вивергаючи ззаду вогненні струмені.

Хай Яму й повалено, він досі мав славу наймайстернішого з винахідників, хоча сумніву не було: Боги Міста змусили б його померти справжньою смертю, коли б тільки довідалися про молитвомашину. Щоправда, сумніву не було й у тім, що справжньою смертю вони б його змусили вмерти і без такого приводу, як молитвомашина, коли б він їм тільки потрапив до рук. Як Яма залагодить це з кармовладцями⁵, було його особисте діло, однак ніхто анітрохи не сумнівався: коли час настане, спосіб він знайде. Яма був лише вдвічі молодший за Місто Небесне, а пам'ятало ж, як заснували те пристановище, від сили десятиро богів. Вважалося, що таємниці Всесвітнього вогню він знає навіть краще, ніж інший славетний майстер — господь Кубера⁶. Та це були Яміні незначні атрибути. Найбільшої слави Яма зажив не за них, а за дещо таке, про що не говорять охоче. Рослий, але не надміру; кремезний, але не опасистий; рухався плавно й повільно. Носив червоне, словами не розкидався.

Яма порався коло молитвомашини, а металевий велетень-лотос, що його він приладнав на монастирський дах, знай собі обертався в опорах.

На лотос, будівлю та джунглі під горами падав дощик. Протягом шести днів Яма вже накрутив кіловати тих молитов, але через електромагнітні завади його досі ніхто Нагорі не почув. Він спом'янув тихим словом найпомітніших тогочасних богів плодючості, а точніше — їх найвиразніші атрибути.

Лише грім відповів на поклик. Невеличкий мавпій, що прислуговував Ямі, пирхнув:

— Хоч молися, господи Ямо, хоч лайся, а результат той самий. Себто ніякого.

— Й аж сімнадцять утілень тобі знадобилося, щоб дійти до цієї істини? Тепер розумію, чому ти ще досі у мавпі ув'язнений⁷.

— Річ не в тім, — обурився мавпій, що його звали Тек⁸. — Справді, моє повалення не було аж таке феєричне, як твоє власне, проте спричинилися до нього прояви особистої зловорожості з боку...

— Годі! — відрізав Яма й одвернувся.

Тек усвідомив: певно, торкнувся болючого місця. Шукаючи інший предмет для розмови, перейшов до вікна, застрибнув на широку лутку й задивився на небо.

— На заході бачу просвіт у хмарах, — повідомив він.

Яма наблизився, визирнув і собі, нахмурився та кивнув:

— Еге ж. Сиди тут і тримай мене в курсі.

А сам перейшов до пульта.

Нагорі отой лотос перестав обертатися і націлився на діляночку чистого неба.

— Чудово, — сказав Яма. — Дещо спіймали.

Він підніс руку до окремої операторської панелі, де клацнув кількома перемикачами й підкрутив два регулятори.

Під ними, в печерних монастирських підземеллях, був прийнятий сигнал і почалися інші приготування: лаштували носія.

— Хмари купчаться! — крикнув Тек.

— Та й нехай. Рибка в сітці. Лине він із Нірвани до лотоса⁹.

Вкотре гримнуло, а в лотос гучно, неначе град, забарабанила злива. Змії блакитних блискавиць звивалися й сичали над верховинами.

Яма замкнув останнє коло.

— Гадаєш, він буде радий знову вдягнути тіло? — запитав Тек.

— А йди ти... банани ногами лупи!

Тек вирішив, що вважатиме це за звільнення від обов'язків, і лишив Яму самого в кімнаті, де ще треба було повимикати приладдя. Спершу пройшов коридором, а потім спустився широкими сходами. Затримався на майданчику; почув голоси та шурхіт сандалів, що наближались з бокового проходу.

Тек не вагався, подерся на стіну. Йому прислужилися дві протилежні шерехи різьбленої звіроти — пантер і слонів. Умостився на балці, відсунувся в тінь і став нерухомо чекати.

Крізь склепінчасті двері пройшло двоє чорноризців.

— То чому вона їм не може розчистити небо? — спитав перший.

Другий, старший і кремезніший, знизав плечима.

— Хіба ж я мудрець, на такі запитання відповідати... Вона вболіває, це очевидно, інакше-бо не дала б їм цього притулку і не дозволила б Ямі ним так скористатися. Та хто може означити, де межі ночі?

— Або жіночих настроїв... Чув я, що навіть жерці не відали про її прибуття.

— Можливо. Хай як, а скидається це на добре знамення.

— Скидається на те.

Ченці пішли в інші двері, і Тек прислухався, як вони віддаляються, доки запанувала тиша.

Проте навіть тоді він сідала не покинув.

Тією, про кого згадали ченці, могла бути лише сама Ратрі — богиня ордену, що прихистив послідовників Великодухого Сема, Просвітленого. Тепер і вона належала до вигнанців із Міста Небесного, носячи шкуру простої смертної. У Ратрі були всі підстави гніватися через оту історію, і Тек розумів, на яку вона наражається небезпеку, даючи їм притулок. А тепер ще й фізична присутність при справі... Якби звістка про це просочилась назовні й дійшла до дечіїх вух, Ратрі могла б утратити всяку надію колись поновитися у правах. Тек пам'ятав її як темнокошу та срібнооку красуню, що їде Небесами, змагаючись у пишноті із самою Сарасваті¹⁰, на місячній колісниці з чорного дерева і хромованого металу, запряженій чорно-білою парою огирів (а за візничого був охоронець, також у чорному й білому). Текове серце стрибнуло у волохатих грудях. Він просто мусив побачити її знову. Одної давньої-давньої ночі, за щасливіших часів і в гарнішій подобі, вони з Ратрі потанцювали під зорями, на балконі. Тривало це лічені миті, але Тек пам'ятав, а мати подібні спогади, коли ти — лише мавпа, ой тяжко.

Тек зліз із балки.

На північно-східному розі монастиря здіймалася вежа, ще й височенна. У вежі була світлиця. Казали, що в ній повсякчас присутня богиня. Щодня там прибирали, міняли постіль, палили свіжі пахощі й покладали просто у дверях жертівні приноси. Двері ці зазвичай тримали на замку.

Були там, звісно, і вікна. Питання про те, чи змогла б залізти в котресь людина, так і залишиться теоретичним. Мавпа змогла — це довів Тек¹¹.

Він пробрався на дах, а звідти подерся на вежу, від однієї слизької цеглини до іншої, від виступу до нерівності, під собаче гарчання небес; зрештою перепинився, щільно притулений до стіни, зовні попід

вікном. На Тека безперестанку лив дощ. Він почув у кімнаті пташині співи. Помітив краєчок мокрого синього шалика, перекинутий через лутку.

Схопився за підвіконня й тягнувся, аж доки зміг зазирнути.

Побачив її зі спини. Ратрі сиділа у синьому сарі на ослінчику проти вікна.

Тек випнувся на підвіконня, прочистив горло.

Вона враз обернулась. Була у серпанку, тож рис він не міг розрізнити. Поглянувши крізь прозору тканину, звелася й пішла до гостя.

Тек аж жахнувся. Струнка свого часу, теперішня Ратрі мала широкий стан; ступавши свого часу пружно, мовби розгойдана гілочка, тепер вона йшла перевальцем; шкіра була затемна; серпанок не міг приховати, що лінії носа та підборіддя занадто різкі.

Він схилив голову й проспівав:

— «Наша будь з тієї хвилі, як зібралися ми спати, ніби птаство на дерева!»¹²

Вона нерухомо стояла, неначе її власна статуя внизу в головній залі.

— «Злодія жени далеко, Ноче, — вовка та вовчицю, — дай заночувати гарно!»

Ратрі поволі простягла руку й поклала йому на голову.

Трохи помовчавши, прорекла:

— Благословляю, маленький. На жаль, більше нічого дати не можу. Ні захистити, ані красою обдарувати — самій бракує цих розкошів. Як тебе звуть?

— Тек, — відказав він.

Вона торкнулася свого чола.

— Колись я знала одного Тека... Давно минулими днями, далеко звідси...

— Я — саме той Тек, пані.

Ратрі присіла на підвіконня. Трохи по тому він усвідомив: вона під вуаллю плаче.

— Не плач, о богине. Тек із тобою. Пригадуєш Архівара? Списоссяйного Тека? Він досі готовий уволити твою волю.

— Теку... — ридала вона. — Ох, Теку! І ти? Я не знала, не чула¹³...

— Колесо ще обернеться¹⁴, пані, і хто його зна? Можливо, все стане ще й ліпше, аніж було.

Її плечі здригнулися. Він простягнув був руку, але не наважився доторкнутися.

Вона обернулася й подала свою.

Помовчавши цілу вічність, сказала:

— Самопливом наше становище не поновиться і справи нам не владнаються, о Списосяйний Теку. Мусимо торувати власну дорогу.

— Що-що? — здивувався Тек, аж тут утямив: — Сем?

Вона кивнула.

— Саме він. Наша надія проти Небес, любий Теку. Якщо вийде його повернути, може, заново заживемо.

— То саме тому ти йдеш на цей ризик, сидиш у тигрячій пащі?

— А чому ж іще? Коли справжніх надій немає, мусимо карбувати власні. Хай навіть монета ця й буде фальшива, можливо, на неї хтось таки купиться.

— Фальшива? То ти не віриш, що він був будда¹⁵?

Вона засміялася.

— Сем був найбільший шахрай¹⁶ на божій чи людській пам'яті. А ще — найгідніший суперник Тримурті за всі часи. Чому це тебе приголомшує, Архіваре? Тобі ж і самому відомо, що канву свого вчення, шлях і досягнення, всі оті шати, він поцупив із заборонених доісторичних джерел. Це була зброя, не більше. Семова головна перевага полягала в нещирості. Був би він знову з нами...

— Владарко! Святий чи шахрай, він таки повернувся.

— Не кепкуй з мене, Теку.

— Богине, владичице! Я щойно від Ями. Він якраз вимикає молитвомашину з отим своїм переможно насупленим виразом.

— Але ж задум був чи не безнадійний... Господь Агні¹⁷ казав колись, ніби здійснити таке неможливо.

Тек підвівся.

— Володарко Ратрі! Хто з усіх, від людей до богів, знається на такому ліпше, ніж Яма?

— На це запитання, Теку, відповіді я не маю, бо її не існує. Але чому ти такий упевнений, що він виловив нашу рибку?

— Бо він — Яма.

— То бери мою руку. Веди мене, як колись. Погляньмо на сплячого Бодгісатву¹⁸.

І Тек повів її крізь двері, сходами вниз, у долішні палати.

Печеру заливало світло, породжене не смолоскипами, а Яминими генераторами. Поставлене на помості ложе із трьох боків затуляли ширми. Апаратура здебільшого теж була схована ширмами та завісами. Присутні ченці у шафранових рясах безшумно пересувалися по великій палаті. Біля ложа стояв сам Яма, винахідник із винахідників.

Коли прийшли двоє з вежі, декотрі з вишколених незворушних монахів не спромоглися стримати вигуків. Тек глянув на жінку поруч і оступився на крок, аж подих перехопило.

Огрядна тітонька, що з нею він був говорив, десь пропала. Тек знову стояв біля Безсмертної Ночі, що про неї написано: «Простяглася на весь простір, по долинах та по горах, п'їтьму геть жене зірками».

Дивився хіба якусь мить; прикрив очі рукою. І досі вона зберігала цей залишок давнього Образу...

— Богине... — наважився Тек.

— До сплячого! — перебила вона. — Бачу, ворухиться!

Ратрі з Теком пішли до ложа.

Пізніше це зображали на безлічі фресок у самому кінці коридорів, різьбили на храмових стінах, малювали на стелях численних палаців: пробудився отой, кого знали під різними іменами — Магасематман і Калкін¹⁹, Манджушрі²⁰ й Сіддгартха, Ув'язнювач і Татхагата, Просвітлений і Майтрея²¹, Будда й Сем. Ліворуч од нього стояла богиня-Ніч, а з правого боку — Смерть; у ногах же гнув спину Текмавпа — одвічна заввага про те, що тваринне й божественне співіснують.

Пробуджений був у простенькому смуглому тілі середнього зросту й віку; риси мав пересічні та неприкметні; розплющив очі — темні.

— Чолом тобі, Володарю Світла²²!

Слова ці сказала Ратрі.

Очі блимнули. Погляд був відсутній. Ніхто ніде у палаті й не ворухнувся.

— Чолом тобі, Магасематмане, Буддо! — мовив Яма.

Очі, геть невидючі, витріщалися в простір.

— Привіт, Семе, — озвався Тек.

Лоб трохи зморщився, очі примружилися, погляд спинився на Теку, перемістився на інших.

— Де я?.. — шепнув він.

— У моєму монастирі, — відповіла Ратрі.

Він байдуже поглянув на її красу.

Тоді знову заплющив очі, щільно стиснув повіки, аж кутки пішли брижами. Вищирився від болю: рот перетворився на лук, а стиснуті зуби — на стріли.

— Ти справді той, кого ми називали? — спитав Яма.

Відповіді не було.

— Ти той, хто дав рівний бій небесному війську на берегах Ведри?

Рот пом'якшав.

— Ти той, хто кохав богиню смерті?

Очі блимнули. Губ торкнулася скороминуща усмішка.

— Це він, — запевнив Яма. Тоді запитав: — Хто ти є, чоловіче?

— Хто я? Ніщо. Листочок у вирі. Пір'інка на вітрі...

— Шкода, — мовив Яма, — бо у світі задосить і листя, і пір'я. Хіба гарував би я аж так довго, аби лише їх примножити? Мені потрібен був чоловік, здатний повести далі війну, перервану його відсутністю. Чоловік сильний, що зможе протиставити свою силу богівській волі. Ми сподівалися, що ти — це саме він.

— Я... — той знову примружився, — я Сем! Свого часу... давно... Я ж таки бився, правда? Не раз...

— Ти був Великодухим Семом, Буддою. Пригадуєш?

— Може, і був...

В очах його повільно розгорявся вогонь.

— Так, — мовив він зрештою. — Був. Найсмиренніший з гордовитих, найгордовитіший із смиренних. Я боровся. Якийсь час учив Шляху. Знову боровся й учив, удавався до чарів, отрути, політики... Бився в такому страшному побоїщі, що аж сонце сховалося від різанини — люди й боги, звірі та демони, духи землі та повітря, вогню та води, ящур'яки та коні, мечі й колісниці...

— І програв, — зауважив Яма.

— Атож, я програв... Але й ми ж їм перцю дали? Ти, боже смерті, був мені за візничого²³. Тепер я це все пригадую. Нас полонили,

і кармовладці мали чинити суд. Ти втік від них через довільну смерть, шляхом Чорного колеса. А я не спромігся.

— Саме так. Твоє минуле прочитали. Тебе покарали.

Яма озирнувся на ченців, що сиділи тепер на підлозі, схиливши голови, і стишив голос.

— Приректи тебе на справжню смерть означало зробити мучеником. Дати гуляти світом, хай у якій подобі, означало залишити двері, щоб ти повернувся. Тож як ти вкрав учення в такого собі Гаутами з іншого місця й часу, так і вони вкрали те, чим нібито закінчилася Гаутамина земна путь. Тебе визнали гідним Нірвани. Твій атман переселили, але не в якесь інше тіло, а у велику електромагнітну хмару, що оперізує цю планету. Минуло вже понад пів століття. Нині за офіційною версією ти — аватар²⁴ Вішну, чиє вчення хибно перетлумачив дехто з палких послідовників. А особисто зберігся тільки у формі самоувічнених хвиль, що їх я і зміг уловити.

Сем заплющив очі.

— І ти посмів-таки мене вернути?

— Атож, я посмів.

— Увесь цей час я усвідомлював, в якому перебуваю стані.

— Я здогадувався.

Семові очі гнівно розкрилися:

— І забрав мене все одно? Звідти забрав?

— Так.

Сем похнюпився.

— Заслужено звешся ти богом смерті, о Ямо-Дгармо. Ти поцупив у мене найдосконаліше відчуття. Розбив об свою чорну волю, неначе об камінь, дещо таке, що височіє понад людським розумінням, над усією мирською величчю. Навіщо ти мене витяг із того моря буття?

— Бо один зі світів потребує твоєї смиренності, твого благочестя, твого великого вчення — і твого мак'явеллівського інтриганства.

— Ямо, я вже старий — як саме людство на цій планеті. Я ж бо з Перших. З найперших, що прибули сюди, будували, селилися. Решта вже повмирали... чи стали богами, *dei ex machini*²⁵... Я теж мав нагоду, і не одну, але згаяв усі. Та не вельми й хотілося в небожителі. Аж потім побачив, що вони коять, — і тільки тоді став громадити сили, як уже міг. Але запізнився. Вони були надто могутні. А тепер я нічого

не хочу — лише знову заснути навіки, знову пізнати Великий спочинок, те нескінченне блаженство. Слухати зоряні співи на берегах усесвітнього моря...

Ратрі схилилася, глянула в очі:

— Ти нам потрібен, Семе!

— Авжеж, розумію. Вічно воно, як у тому прислів'ї: якщо кінь везе, то його й поганяють.

Але, промовляючи це, він таки усміхнувся — і дістав від богині цілунок у лоба.

Тек підстрибнув і заскочив на ліжко.

— Людство тішиться, — зауважив Будда.

Яма подав йому халат, а Ратрі взула в капці.

Щоб опритомніти від упокою, вищого за всяке розуміння, потрібен час. Сем спав. Спавши, він снів. Снивши, кричав або плакав. Їв неохоче. Але ж Яма добрав йому оболонку й міцну, й бездоганно здорову, цілком здатну знести душевно-тілесні наслідки переходу з божественного потойбіччя.

Однак Сем нерухомо сидів годинами, роздивлявся то камінець, то листочок, то насінинку. І догукатись його тоді не вдавалося. Яма побачив тут небезпеку. Поділився тривогою з Теком і Ратрі:

— Недобре, що Сем наш отак усамітнився саме тепер. Я говорив із ним, але марно — наче слова на вітер. Утраченого він собі вже не верне, але намагається і знесилюється.

— А може, ти хибно трактуєш ці спроби? — спитав Тек.

— Поясни-но!

— Бачиш, як Сем роздивляється насінинку, що перед собою поклав? Зауваж зморшки в куточках очей.

— І що з того?

— Він мружиться. Погано бачить?

— Ні.

— То чому ж тоді мружиться?

— Вивчає якнайретельніше.

— Он як? Такого Шляху він ніколи не проповідував. Але твоя правда, вивчає. І це не є медитація — Сем не шукає в предметі чогось, що допоможе звільнитися споглядачеві. Аж ніяк.

— То що ж тоді він робить?

— Протилежне.

— Протилежне?

— Він справді вивчає предмет, обмірковує його засади, прагнучи ув'язнити себе. Шукає там приводу жити. Намагається знов огорнути себе тканиною Маї²⁶ — сьогосвітньою оманною.

— Гадаю, Теку, ти маєш рацію! — сказала Ратрі. — Як йому допомогти?

— Напевне й не знаю, шановна.

Яма кивнув; його чорне волосся блиснуло в снопику сонця, що впав з того боку вузької веранди.

— А ти таки визирив дещо, чого я не спромігся. Семове вороття ще не повне, хоч він і вдягнув нове тіло, ходить на людських ногах і говорить, як ми. Та думок його нам досі годі збагнути.

— То що ж діяти? — повторила Ратрі.

— Довго гуляти із Семом на вільнім повітрі, — сказав Яма. — Ласощами годувати. Тривожити душу віршем і піснею. Роздобути міцного трунку, бо тут, у ченців, нема чого й випити. Убрати в барвисті шовки. Запросити гетеру, а краще — аж трьох. Знову в життя занурити. Лише так його можна звільнити від божих кайданів. Дурень я, це ж очевидно було...

— Не так уже й очевидно, господи... — не втримався Тек.

У Яминих очах стрибнуло чорнісіньке полум'я; але він усміхнувся й визнав:

— Що ж, малий, ти віддячив за всі зауваги, що я необачно сипав у твої волохаті вуха. Вибач мені, мавполюде. Ти — істинний чоловік, до того ще й бистроумний.

Тек уклонився йому. Ратрі пирхнула:

— Підкажи-но нам, Теку-розумнику, — бо, може, ми богували задовго й бачимо речі під хибним кутом, — то як же олюднити Сема заново, щоб це якнайліпше послугувало нашій меті?

Тек уклонився і їй:

— Як і сказав господь Яма. Сьогодні, шановна, ти прогуляйся із Семом у передгір'я. Завтра сам Яма візьме його на узлісся. Позавтра я відведу його в гущу квітів і трав, дерев і ліан. І подивимось-побачимо.

— Хай буде так, — прорік Яма, і так було.

Дальшими тижнями Сем приохотився до прогулянок; чекав їх спочатку з приємним передчуттям, тоді вже з помірним запалом, а зрештою — із пекучим жаданням. Він узяв звичку виходити сам, дедалі надовше: спершу на кілька годин уранці, потім і зранку, і ввечері. Відтак став зникати на цілий день, а інколи — ще й на ніч.

Наприкінці третього тижня Яма та Ратрі поговорили про це, снідаючи на кам'яній монастирській веранді.

— Не до вподоби воно мені, — заявив Яма. — Набиватися в супровід саме тепер, проти Семової охоти, не можна, — образиться. Але глушина небезпечна для всіх, а надто для переродженого, як оце він. Волів би я знати, чим же заповнює Сем ті години.

— А чи не байдуже? Аби воно відновитися допомагало, — мовила Ратрі, запхавши до рота цукерку й недбало махнувши пухлявою ручкою. — Сем уже не такий потойбічний. Більше говорить; бува, і жартує. Не відмовляється від винця. І їсть дедалі краще.

— Та як попадеться небесному посланцеві, може й останній свій присуд дістати.

Ратрі поволі жувала. Заперечила Ямі:

— Ай, де тут тепер узятися тим посланцям... Що ж до решти, то звірі Семові не загроза — побачать у ньому дитя²⁷ й не чіпатимуть. Люди подумають, він подвижник-самітник. Демони ж його здавна бояться, тож поважають.

Але Яма лише похитав головою.

— Владичице, не все так просто. Попри те, що приладдя моє вже здебільшого порозбиране й переховане якнайдалі, того дня я такий вир енергії закрутив, що його неодмінно мали помітити. Рано чи пізно сюди навідаються. Я скористався екранами та глушниками, проте будь певна: у деяких колах тутешня місцевість привернула таку увагу, ніби на мапі затанцював Усесвітній вогонь. Невдовзі мусимо знятися з місця. Волів би я дочекатися, доки наш підопічний відновиться повністю, — але де там...

— А чи ніякі природні сили не пускають такого струму, як та твоя праця?

— Звісно, пускають, і вони в цьому краї не диво — саме тому я тут і засів. Тож, може, нам пощастить. Але маю сумнів. Мої шпигуни по селах ні про що незвичайне не повідомляють. Та дехто казав: того дня, коли Сем повернувся, над округою бачили громову колісницю, що хижо промчала на гребені бурі. Неблизько, однак і не віриться, що випадково.

— Проте ж колісниця більше не прилітала.

— Начебто й ні, та мені пахне смаленим...

— То вирушаймо відразу. Хто-хто, а ти лихो чуєш зарані. Де вже нам, решті повалених, до твого хисту. Ось мені хоч на кілька хвилин погарнішати — і то страх як трудно...

— Сили, що ними я володію, — Яма підлив Ратрі чаю, — усі при мені, бо належать до іншого роду, аніж твої власні.

На цьому він усміхнувся; блиснули зуби, довгі та рівні. Усмішка зачепилася за край шраму на лівій щоці й так піднялась аж до куточка ока. Яма моргнув, ніби крапку поставив, і повів далі:

— Вагома частина моєї снаги — це знання. Кармовладці, і ті їх забрати не спромоглися. А от сили інших богів зумовлені переважно вродженими особливостями: коли перевтіляться, залишаються чи не без нічого. Та розум якимось чином усе пам'ятає, потроху певною мірою змінює тіло, породжує новий гомеостаз, уможлиблює поступове повернення хисту. Твоя правда, я швидко відновлююся фізично — уже повносилий, як і колись. Проте якби ще й не відновився, однаково мав би за зброю знання, і це — моя сила.

Ратрі відпила чаю.

— Хай би звідки походила твоя сила, якщо вона каже нам забиратися, мусимо забиратися. Коли саме?

Яма розкрив кисет і, говорячи, став крутити цигарку. Його смагляві гнучкі пальці, хтозна-вкотре зауважила вона, рухалися так, ніби грали на музичному інструменті.

— Скажімо, не варто сидіти тут довше, ніж іще тиждень, щонайбільше — днів десять. Доти маємо відлучити Сема від цього краю.

Ратрі кивнула.

— І куди ж далі?

— Думаю, до котрогось південного царства, де приїзду-від'їзду ніхто й не завважить.

Він прикурив і затягся димком.

— Маю ліпшу ідею. Знай, що під іменем смертної я — розпорядниця Каминого²⁸ палацу в Хайпурі.

— Себто Курварій тримаєш, хазяєчко?

Ратрі нахмурилася.

— І справді, хаами нерідко на нього так кажуть. «Тримаю», «хазяєчка»? Добирай-но слова, бо відгонить прадавнім натяком. Палац — осередок перепочинку, втіхи та благочестя... І дає мені чималенький прибуток. Гадаю, це добра схованка нашому Семові; він там сил набереться, а ми — розберемся, як далі бути.

Яма ляснув себе по стегні.

— Звісно! Аякже! Хто шукатиме Будду в розпусному домі? Чудово! Прекрасно! То гайда в Хайпур, моя люба богине, в Хайпур — і в Палац кохання!

Ратрі звелась — і як тупне сандалею об підлогу:

— Не смій зневажати мій заклад!

Він опустил очі долі й через силу стер усміх з обличчя. Устав і вклонився.

— Даруй мені, люба Ратрі, але це відкрилося так раптово... — Яма закашлявся й відвернувся. Коли знов показав обличчя, був як ніколи стриманий і поштивий: — ...що мене заскочила явна невідповідність. Проте тепер я справді бачу: це — мудрий задум. Найпевніша заслона, джерело не лише твого зиску, але, що важніше, й чужих таємниць — крамарських, вояцьких і жрецьких. Невіддільна частина суспільного побуту. Запорука твого становища, твого права на голос у справах громадських. Бог — чи не найдавніший у світі фах. Тож кому, як не нам, поваленим, критися за палісадом іншого споконвічного ремесла? Схиляюся перед тобою. Спасибі за мудрість і передбачливість. Навіть не думаю глузувати з твого палацу, о моя спільнице й добродійнице. Ба більше, чекаю — не дочекаюся його відвідати...

Ратрі всміхнулась і сіла на місце.

— Приймаю ці єлейні перепросини, гадючий ти сину. Так чи інак, а довго на тебе сердитися неможливо. Підлий-но, будь ласка, чаю.

Відкинувшись на спинки крісел, Ратрі попивала чай, а Яма покурював. Запидало далекої бурі затулило пів обрію. Та їм досі світило сонечко, а на веранду війнув прохолодний вітрець.

— Ти ж бачив той перстень, залізний, на Семовім пальці? — спитала Ратрі, поїдаючи чергову цукерку.

— Бачив.

— А звідки він, знаєш?

— Не знаю.

— От і я. Але, думаю, варто це з'ясувати.

— Еге ж.

— І як ми до цього візьмемося?

— Тек допоможе. Хаці — його стихія, не наша. Він уже має від мене завданок і саме вистежує Сема.

— Це добре, — схвалила Ратрі.

— Чув я, — змінив тему Яма, — ніби боги, бува, й досі навідують на землі найславетніші серед палаців Ками, звичайно в чужій подобі, але інколи — в повній величі. Чи правда це?

— Так. Не далі як того року до нас у Хайпурі завітав господь Індра²⁹. Ну а десь зо три роки тому ми приймали лже-Крішну. З-поміж небесних гостей найбільше лякає і слуг, і дівчат саме Крішна Невтомний. Гуляв цілий місяць — меблі так і тріщали, а по скількох лікарів довелось посилати! Мало не дочиста вижер і випив припаси. Аж потім одної ночі ну грати на тій свирілці³⁰ — зробив би це старий Крішна, заслужив би прощення чи не за всі свої подвиги. Та не судилося нам почути нічого воістину чарівного. Немає-бо другого справжнього Крішни, темношкірого й волохатого, з палкими червонючими очима. Цей лише потанцював на столах і вчинив неабиякий безлад під свою поганеньку музику.

— А хоч заплатив за гармидер, окрім як пограв?

Вона засміялася.

— Та ну, Ямо. Не треба риторичних запитань.

Він форкнув, пустивши димок.

— Сур'ю-сонце³¹ вже огортають хмари, — повідомила Ратрі, визираючи вгору. — Індра вбиває змія³². Ось-ось задощить.

Монастир накрило хвилею сірості. Вітер посилювався, на стінах затанцювала вода. Злива бісерною фіранкою запнула від Ями й Ратрі

краєвид поза верандою.

Він підлив чаю. Вона з'їла ще цукерку.

Тек пробирався лісом. Стрибав із дерева на дерево, із гілки на гілку, пильнуючи стежку вниз. Хутро промокло, бо з листя раз по раз зливалися крихітні водоспадики. За його спиною громадилися хмари, але на східному небокраї і досі світило вранішнє сонце, своїм золотаво-червоним сяйвом творячи з лісу строкате різнобарв'я. У сплутаній масі листя, ліан і трави, що стінами височіла обабіч стежини, співали пташки. Супроводом до пташиних мелодій джеркотали комахи, подеколи чувся гавкіт чи рик. Листву ворухив вітерець. Стежка вниз дала крутий поворот і вивела на галявину. Тек зіскочив униз, перейшов по землі, знову заліз на дерева. Тепер стежка тяглася вздовж гір, аж навіть до них забирала. На віддалі гуркотнуло, трохи згодом повіяло новим вітром, холодним. Тек стрибав далі, рвав мокрісіньке павутиння й лякав пташок, що злітали, мовби крикливі хмарки яскравого пір'я. Стежина все завертала до гір — назад у той бік, звідки й розпочалася. Часом траплялися й інші втоптані жовті доріжки, перехресні стежки та розвилки. Тоді Тек спускався на землю й вивчав сліди. Так, Сем повернув отут; Сем зупинився попити з оцього ставка, що біля нього ростуть жовтогарячі гриби — вищі за чималенького чоловіка, з шапками досить широкими, щоб захистити кількох від дощу. Сем прибрав із дороги оцю гілляку; тут він перепинився сандалію зав'язати; а тут прихилився до дерева, де, за всіма ознаками, мешкала дріада...

Тек, як він сам прикидав, відставав на якісь пів години, — а отже, Сем мав якраз досить часу дійти, куди прагнув, і розпочати оте, від чого аж так нестямився. Тепер гори були просто попереду, а над ними виблискувала зірниця. Ще раз гримнуло. Ліс порідшав і зник; Тек посунав крізь передгірне високотрав'я на всіх чотирьох. Стежина пнулася вище, скелі навколо більшали. Та Сем пішов сюди, тож нічого не вдієш — за ним...

Пилково-золотавий Божий Міст заступили хмари, що безугавно сунули на схід. Ударила блискавка, одразу по ній гримнув грім. Тут, на відкритому місці, вітер мав волю, аж трави хилив. Миттю похолодало.

Тек відчув перші краплі дощу й помчався до довгої скелі, що тяглася стіною, а ще й була вдало нахилена — внизу мала лишатися суха смуга. Щойно добіг туди, сильно вперіщило. З неба пропав останній блакитний клаптик, і світ одразу знебарвився.

Високо нагорі з'явилося море буремного світла і пролило три потоки. Ті впали з шаленим розгоном, розбилися об криву чорну скелю, що, ніби ікло, вгризалась у вітер за чверть милі вище.

Коли Текові проясніло в очах, вони вгледіли дещо незрозуміле. Кожна з отих громовиць неначе лишила внизу якусь свою частку, що стирчала й гойдалася в сірім повітрі, пульсувала вогнем попри всю воду, що безугавно лилася на землю.

Тоді Тек почув регіт — чи то був примарний звук, що лишився у вухах від недавнього гуркоту?

Ні, таки регіт — гомеричний, нелюдський!

Трохи згодом хтось люто завив. Знову блимнуло, знову гримнуло.

Ще один сніп вогню замайорів поруч зі скельним іклом.

Тек лежав нерухомо хвилин зо п'ять. Відтак це повторилося — виття, три яскраві зблиски, удар.

Вогняних стовпів було тепер сім.

Чи стане йому сміливості їх обігнути й поглянути, що з того боку ікла?

А хай і стане, і хай навіть, як Тек відчував, до цього якось причетний Сем, — що вдіє мавпа, якщо й сам Просвітлений ради не знайде?

Відповіді Тек не мав — але ось він уже рухається вперед, пригнувшись у мокрій траві, забравши далеко вліво.

На півдорозі це сталося знову; тепер уже височіло десять отих штукенцій, червоно-золотаво-жовтих, що наче коріння пустили: невгавно зсувалися, але повертались на місце.

Тек припав до землі і тремтів, наскрізь мокрий. Скільки ще в нього відваги? Негусто. Попри це, сунув далі, доки зрівнявся з тим дивним місцем, а тоді й проминув його.

Зрештою випростався. Навколо валялися каменюки — вони його захищали й ховали від поглядів знизу. Удячний за це, Тек помалу скрадався до скельного ікла, не зводячи з нього очей.

Тепер стало видно, що скеля та — не суцільна. У підніжжі була неглибока сухенька печера, а там — якісь двоє навколішки.

Подвижники моляться? Дивина...

Аж тут із неба зійшло найжахливіше палахкотіння, що Тек колись бачив, — не раз і не на секунду. Ніби вогнеязыкий звір лизав і лизав каміння зо чверть хвилини, та ще й гарчав.

Розплющивши очі, Тек налічив уже двадцять полум'яних веж.

Один із подвижників нахилився, ворухнувши рукою. Другий зареготав. Цей звук долинув до Текової засідки разом зі словами:

— Зміїні очі! Тепер я!

— І яка ж буде кількість? — поцікавився перший. По голосу Тек упізнав Великодухого Сема.

— Двічі стільки або жодного! — ревнув другий, тоді гойднувся вперед-назад і повторив Семів жест. — Дев'ятка — слоняча п'ятка! — проспівав він і ще раз гойднувся, ворухнувши рукою.

— Священна сімка³³, — лагідно проказав Сем. Другий завив.

Тек заплющив очі й затулив вуха, передбачивши, що саме те виття віщує. І не помилився.

Коли відгуркотіло й відпалахкотіло, він глянув униз на химерно освітлену сцену. Рахувати й не думав. Очевидно було, що тепер над землею там висіло, чудернацько жаріючи, сорок вогнистих сутностей: кількість подвоїлася.

Ритуал тривав далі. На Буддиній лівій власним блідо-зеленкуватим вогнем світився залізний перстень.

Знову почулося: «Двічі стільки або жодного!», знову Будда на те відповів: «Священна сімка».

Цього разу Тек був подумав, що схил під ним розколеться. Цього разу вирішив був, ніби яскраве світло — це післяобраз, випалений на сітківці попри стулені повіки. Та він помилявся.

Розплющивши очі, Тек уздрів справжнісіньке військо рухомих блискавок. Їхнє сяйво вдарило просто в мозок, і він прикрив очі долонею, щоб можна було подивитися вниз.

— То що, Ралтарікі? — спитав Сем, і в нього на лівій руці заграло ясно-смарагдове світло.

— Ще разочок, Сіддгартхо. Двічі стільки або жодного.

Дощ ненадовго послаб, і в сяйві від полум'яного воїнства Тек устиг роздивитись того Ралтарікі: голова — буйволина, рук — цілих чотири!

Здригнувся. Прикрив очі та вуха, стис зуби — приготувався. І ось воно сталося. Ревло, палахкотіло й не вщухало, аж доки Тек нарешті знепритомнів.

Коли отямився, між ним і тією скелею були тільки сірість і лагідний дощик. У печерці сиділа лише одна постать — без рогів і зайвої пари рук.

Тек і не ворухнувся. Чекав.

— Це, — сказав Яма, вручаючи аерозоль, — демоногон. У майбутньому раджу ретельно ним окроплятися, якщо плануватимеш віддалитися від монастиря. Я думав, ра́кшасів³⁴ у цих краях немає, а то дав би раніше.

Узявши балончик, Тек поставив його перед собою на стіл.

Вони сиділи в Яминих покоях, щойно перекусивши. Яма відкинувся на спинку крісла, тримаючи в лівій руці келишок Буддиного вина, а в правій — наполовину повну карафу.

— Невже ж отой Ралтарікі — і справді демон? — спитав Тек.

— І так, і ні, — відповів Яма. — Якщо під демоном ти розумієш лихе надприродне створіння, що володіє неабиякими силами, довго живе і здатне тимчасово прибирати чи не будь-якої подоби, тоді відповідь буде «ні». Це загальноприйняте означення, але в одному воно хибне.

— Он як? І в чому ж?

— Це створіння — не надприродне.

— Але решта — правда?

— Так.

— Тоді я не бачу різниці, надприродне воно чи ні, коли те створіння лихе, володіє неабиякими силами, довго живе і здатне довільно змінювати подобу.

— Ага, а різниця, розумієш, величезна. Це різниця між незба́гненим і незбагне́нним, між вигадкою і наукою, це — суть. Чотири сторони компаса — логіка, знання, мудрість і незбагнене. Перед цим останнім напрямком хтось схиляється. Інші ж туди наступають. Схилитися перед одним означає випустити з очей решту три. Незбагненому я ще можу скоритися, але незбагненному — нізащо. Той, хто вклоняється незбагненному, — святий або дурень. Ні ті, ні другі мені не до душі.

Тек знизав плечима й відпив вина.

— Ну а як щодо демонів?

— Збагненні. Давно вже їх досліджую... Та й ти, можливо, пам'ятаєш: я належав до тих Чотирьох, що зійшли у Пекельний Колодязь, коли Тарака³⁵ вшився з Паламайцзу від господи Агні. Ти Тек-Архівар чи хто?

— Був колись...

— То що ж, хіба не читав документів про перші контакти з ракшасами?

— Читав про ті дні, коли їх ув'язнили.

— Тоді маєш знати, що вони — тубільці цієї планети, з'явилися тут задовго до того, як із загиблої Землі прилетіла Людина.

— Знаю.

— Ракшаси — істоти не речовинні, а енергетичні. Як самі вони переказують, свого часу носили тіла, жили у містах. Але, мріючи про особисте безсмертя, пішли іншим шляхом, ніж Людина. Відкрили спосіб увічнитися як сталі енергетичні поля. Відмовилися від тіл³⁶, аби нескінченно жити вихорами потуги. Проте ж ракшаси — і не чистий розум. Їхні повні колишні «я» так нікуди й не ділися; народжених із матерії, їх досі тягне до плоті. Хоч і вміють вони тимчасово вдавати наявність фізичної оболонки, але потребують сторонньої допомоги, щоб утілитися по-справжньому. Довгі століття їх просто носило цим світом, як неприкаяних. Аж тут прибуття Людини порушило той безвольний півсон. І тоді ці істоти, набувши подоби людських страхіть, узялися жахати прибульців. Тож ворога довелося перемогти — і полонити глибоко під Ратнагарськими горами. Винищити ракшасів ми не могли. Але не могли й терпіти, щоб вони й далі собі зазіхали на пересельні машини та людські тіла. Тому їх уловлено в пастку й ув'язнено в здоровенних електромагнітних пляшках.

— Однак Сем багатьох позвільняв, щоб вони йому прислужилися, — згадав Тек.

— Еге ж. Він домовився зі страхіттями й додержав угоди, тож чимало їх досі ширяє світом. З людей вони поважають, мабуть, лише Сіддгартху. І мають із людьми спільний великий порок...

— Який же?

— Азартні ігри. Грають на що завгодно, а ігровий борг — єдина в них справа честі. Інакше й не може бути, бо хто б тоді ракшасам

довіряв — утратили б чи не єдину розвагу. А що вони дуже могутні, з ними, буває, сідають покидати кості навіть вельможні особи, сподіваються виграти їхні послуги. Так програвано цілі царства³⁷.

— Якщо Сем, по-твоєму, грав з Ралтарікі в одну з тих прадавніх ігор, то що ж могло на кону стояти?

Яма, допивши вино, знову наповнив келих.

— Сем — дурень. Ні, він — гравець. Тут є різниця. Бач, Теку, ракшаси повелівають нижчими енергетичними сутностями. За допомогою персня³⁸ Сем керує тепер своїм особистим загоном вогняних стихійників, що їх виграв у Ралтарікі. Це смертоносні бездумні створіння; у кожному — потуга блискавиці.

Тек допив вино.

— Але що ж міг поставити Сем?

Яма зітхнув.

— Усю мою працю, усі наші зусилля більше ніж за половину століття.

— Тобто своє тіло?

Яма кивнув.

— Людське тіло — найбільша принада для всякого демона.

— Чого б Сем пішов на такий ризик?

Яма дивився на Тека, але не бачив його.

— Це, мабуть, єдиний спосіб, що допоміг йому зібрати всю волю жити, знову зв'язати себе своїм завданням — свідомо потрапити в небезпеку, узалежнити власне існування від кожного кидка костей.

Тек налив собі ще келих вина й одним духом випив.

— Оце для мене незбагненне, — сказав він.

Але Яма похитав головою:

— Просто незбагнене. Наш Сем — і не те щоб святий, і не дурень.

«Але майже-майже», — підсумував він собі й увечері обійшов монастир, обприскавши стіни демононогом.

Наступного ранку до монастиря прийшов якийсь невисокий на зріст чоловік, усівся перед головним входом, а біля себе поставив жебрацьку чашу. Одягнений був у брунатну шматину цупкого дрантя, що сягала гомілок. На лівому оці мав чорну пов'язку. Ріденьке волосся звисало довжезними темними прядками. Гострий ніс, вузьке підборіддя

й високі приплюснуті вуха надавали обличчю схожості з лисячим писком. Туго напнуту шкіру добре вичинили сонце й вітер. Єдине зелене око, здавалося, зовсім не кліпало.

Хвилин за двадцять його помітив один із Семових ченців і повідомив котрогось із Ратріних чорноризців. Той відніс новину жерцеві. Жерцю закортіло вислужитися перед богинею, показати, які добродішні в неї прихильники. Тож він і звелів жебрака запросити, нагодувати, перевдягнути в нове й поселити — хай спить у келії, скільки захоче.

Жебрак прийняв їжу по-брахманському³⁹ гречно, але з'їв лише хліб і плоди. Прийняв він і чорну рясу ордену Ратрі, відкинувши засмальцьовані лахи. Тоді зазирнув до келії, де йому вже приготували свіжу підстилку.

— Спасибі, достойний жерче, — мовив зайда густим і гримким голосом, що зовсім не пасував до його нікчемної постаті. — Хай усміхнеться тобі богиня за щедрість і ласку, проявлені від її імені.

На це жрець і сам усміхнувся. Він досі плекав надію, що Ратрі пройде-таки коридором просто цієї миті й побачить проявлені від її імені щедрість і ласку. Але вона не пройшла. І взагалі, мало хто серед ченців бачив Ратрі увіч, навіть тієї ночі, коли вона вбралася в силу й показала смертним — адже при Семовому пробудженні були тільки деякі шафрановорясі (і хто Сем такий, окрім них, ніхто певно не знав). Ратрі звичайно пересувалася монастирем, коли її орден молився або спочивав. Сама спала головно вдень; перед ченцями якщо й поставала, то добре закутана-оповита. Свої забаганки й накази передавала через Ґанді-джі⁴⁰, тамтешнього настоятеля. Цього життєвого циклу йому вже минав дев'яносто третій, і він майже нічого не бачив.

Тому і її ченців, і шафранових розбирала цікавість — яка ж вона є на вигляд? — і кожен шукав нагоди заслужити в богині прихильності. Казали: як Ратрі благословить, то переродишся у брахмана. Не дбав про це лише Ґанді-джі: став-бо вже на дорогу справжньої смерті.

Ратрі ніяк не йшла, тому жрець вирішив постояти ще, повів бесіду далі:

— Я Баларама. Чи можу я поцікавитися, шановний, як тебе звуть? Куди прямуєш?

— Я Арам, — відказав жебрак. — Узяв я десятирічну обітницю бідності, семирічну — мовчанки. На щастя, сім років уже минуло, тож тепер маю змогу дякувати добродіям і відповідати на запитання. Прямою я в гори, знайду там печеру молитися й медитувати. Можливо, таки погостюю декілька днів із вашої ласки, перш ніж рушатиму далі.

— То буде істинна честь, якщо нашу чернецьку оселю вшанує перебуванням святий подвижник. Почувайся в нас, як удома. Якщо маємо змогу чимось допомогти із твоєю прощеною, дай лише знати.

Пронизавши Балараму незмигним зеленим оком, Арам зауважив:

— А на тому ченцеві, що перший мене постеріг, шата була не чорна, як ваша, — він торкнувся своєї новенької ряси. — Здається, уздрів я своїм поганеньким оком якусь іншу барву.

— Атож, бо в нас мають притулок і Буддині послідовники, перепочивають від мандрів.

— Це вельми цікаво, бо я саме хотів би з ними порозмовляти, розпитати за Шлях.

— Матимеш досить нагод, якщо трохи в нас поживеш.

— Тоді саме так і вчиню. Чи вони тут надовго?

— Мені невідомо.

Арам кивнув.

— То коли ж можна з ними поговорити?

— О вечірній порі всі ченці позбираються разом, і їм, окрім мовчунів з обітниці, буде вільно вести розмови.

— А час доти я проведу в молитві. Дякую!

Обоє трохи вклонилися, й Арам пішов у келію.

Увечері Арам завітав на чернецькі посиденьки. Обидва братства змішалися, жваво балакали. Ні Сема, ні Тека цей раз серед них не було. Яма ж і взагалі не являвся сюди особисто.

Арам усівся за довгим столом у трапезній навпроти кількох буддійських ченців. Побесідував про віровчення та обрядовість, кастовість і світогляд, погоду й поточні справи.

— Дивно мені й несподівано, — сказав він за певний час, — бачити вашого брата аж тут. Чого це вас на південний захід занесло, ще й так далеко?

— Наш-бо брат — мандрівний, — озвався один із ченців. — Ми ходимо, куди дме вітер. Куди серце покличе.

— І прийшли оце в край поруділих земель, ще й у грозову пору? Чи ви тут, бува, не чекаєте на одкровення якесь? Я б теж не від того, щоб причаститися...

— Цілий всесвіт — одкровення. Усе змінюється, але все й залишається, як було. Після ночі йде день. Усі дні неповторні, але кожен із них залишається днем. Світ — переважно омана, але ця омана наслідує у своїх проявах певний зразок, що належить до божественної дійсності...

— Аякже, аякже. Повір, я і так добре знаюся на оманах і дійсності. Ішлося про інше: чи не чути десь поблизу за якихось нових навчителів, чи не повернувся котрий зі старих? Чи не було богоявлень, що про них би й мені варто знати на благо душевне?

Говорячи, жебрак змів зі стола жучка — червоного, з ніготь завбільшки — і заніс був сандалію, щоб розчавити.

— Пощади його, брате, — попрохав той чернець.

— Але їх тут сила-силенна. А кармовладці ж постановили, що людей у комах не переселяють, і вбити комаху — це вчинок кармічно безнаслідковий.

— Однак ми таки віримо, що життя всіх істот — це велика суцільна сукупність. У нас тут панує закон агімси⁴¹: зганяти зі світу не вільно нікого.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ